

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

**”NÄR MAN
TÄNKER EFTER SÅ
KANSKE MAN
ÄNDRAR SIN
ATTITYD LITE”**

Uppfattningar om ett
datadrivet utvecklingsarbete
för elevers ökade skolmående

FÖRFATTARE:
Rickard Janveden

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA
1/2024

SAMMANFATTNING

UTIFRÅN FOU-PROGRAMMET DATADRIVEN Skolförbättring har Fridagymnasiet i Vänersborg fokuserat på att försöka stötta mentorns roll. Detta har skett bland annat genom att kontinuerligt samla in data om elevernas välmående i skolan, i föreliggande artikel benämnt som elevers skolmående. Denna undersökning syftar till att undersöka användarnas upplevelser, förhållningssätt och insikter i denna process, genom att svara på följande frågor:

- ★ Vilka uppfattningar ger elever uttryck för angående datainsamling av deras skolmående?
- ★ Vilka uppfattningar ger lärare uttryck för angående datainsamling av elevers skolmående?

För att kunna besvara frågorna har det genomförts fokusgruppsintervjuer med elever och en samtalsintervju med två lärare. Resultaten indikerar att det sätt på vilket datainsamlingen genomförs, både i den konkreta situationen och som systematiskt verktyg, spelar stor roll för hur datainsamlingen uppfattas och hur datan kan användas.

Rickard Janveden är lärare i matematik och fysik och arbetar på Fridagymnasiet i Vänersborg. E-post: rickard.janveden@fridautbildning.se

Denna artikel har den 22 december 2023 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Syfte och frågeställningar	9
METOD	11
Metodval	11
Urval	11
Genomförande	11
Analys.....	12
Etik.....	12
Metoddiskussion.....	12
RESULTAT	15
Vilka uppfattningar ger elever uttryck för angående datainsamling av skolmående?	15
Vilka uppfattningar ger lärare uttryck för angående datainsamling av skolmående?	17
DISKUSSION	19
Genomförande	19
Motiv, ärlighet och tillförlitlighet.....	20
Datainsamlingens effekter.....	21
SLUTSATSER	23
REFERENSLISTA	25
APPENDIX	27
Bilaga 1: Datainsamling skolmående.....	27
Bilaga 2: Grafisk representation av skolmåendedata.....	28
Bilaga 3: Intervjuguide elevintervjuer.....	29
Bilaga 4: Samtyckesblankett elever	30

INLEDNING

ENLIGT LÄROPLAN (SKOLVERKET, 2022) ingår i det i skolans uppdrag att främja elevers utveckling och lärande. Detta är ett arbete som på olika sätt görs på skolor i Sverige. I rapporten *Hälsa för lärande – lärande för hälsa* kan vi redan i första meningen läsa: “Sambandet mellan barns och ungas hälsa och lärande i förskola och skola är väldokumenterat i forskning och beskrivs som dubbelriktat” (Partanen, 2019, s. 9). Detta med *dubbelriktat* innebär att lärandet både påverkar och påverkas av hur barn och ungdomar mår. Läroplanernas intentioner är i linje med detta då de uttrycker att skolan ska främja elevers hälsa och välbefinnande (Skolverket, 2022). Vi som är verksamma inom skolan har därmed intresse av att få reda på hur skolan lyckas med sitt uppdrag och hur utvecklingen inom hälsa och välbefinnande ser ut. Tyvärr visar utvecklingen av elevers självrapporterade hälsa en negativ trend. (Folkhälsomyndigheten, 2023).

Hälsa är ett övergripande begrepp. I föreliggande artikel fokuseras psykisk hälsa och välbefinnande, till skillnad från fysisk hälsa. Även psykisk hälsa, eller ohälsa, är stora begrepp. Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) skriver att begreppet psykisk hälsa kan delas upp i psykiskt välbefinnande respektive psykisk ohälsa (Dalman, Bremberg, Åhlén, Ohliss, Agardh, Wicks, Lundin, 2021). Psykisk ohälsa kan i sin tur delas in i psykiska besvär (oro, nedstämdhet, stress etc) eller psykiatriska tillstånd (psykiska sjukdomar och funktionsavvikelser). Begreppet psykiskt välbefinnande inkluderar inte bara frånvaro av sjukdom och hälsobesvär utan handlar om “att kunna balansera positiva och negativa känslor, att känna tillfredsställelse med livet, att ha goda sociala relationer och att utveckla sin inre potential” (Folkhälsomyndigheten, 2022, s. 6).

Vidare i denna artikel väljs begreppet *skolmående* för att beskriva elevers psykiska välbefinnande, eller avsaknad av psykiska besvär. Detta begrepp försöker att avgränsa de delar av det psykiska välbefinnandet som rör skolan från de delar som skolan inte kan och

kanske inte heller bör syssla med. Enligt Fortes kunskapsöversikt (Dalman, m.fl., 2021) visar det sig att begreppet psykiskt välbefinnande är svårfångat; det finns ingen konsensus angående definitionen, och det finns heller inga utsikter att komma helt överens. “Skälet är att i ett modernt individualistiskt samhälle saknas en given uppfattning om hur livet bäst ska levas” (Dalman, m.fl., 2021, s. 13). Därför blir av nödvändighet alla skattningar av psykiskt välbefinnande subjektiva och därmed osäkra. Detta medför att begreppet skolmående inte kan ha en exakt definition. Dock har begreppet hjälpt oss som arbetat med vårt utvecklingsprojekt att rikta vårt tänkande mot skolans fokus och uppdrag, och därmed medverkat till att vi har kunnat föra konstruktiva och lärande dialoger.

I mer än två decennier har Folkhälsomyndigheten följt upp skolbarns hälsovanor. Vid den senaste mätningen 2021/22 uppmättes den högsta nivån av upplevd stress sedan mätningarna startade och upplevd stress har sedan 2009/10 ökat i samtliga undersökta åldersgrupper (Folkhälsomyndigheten, 2023). Den orsak som uppgavs vara mest bidragande var *stress på grund av skolprestationer*, följt av *oro för framtiden och obalans mellan skolarbete och fritid*. Självrapporterade psykiska besvär visar en klar ökning under det senaste decenniet, samtidigt som en majoritet av barn och unga i Sverige anser sig uppleva psykiskt välbefinnande (Dalman, m.fl., 2021). Det verkar som om det finns en ökning av psykisk ohälsa. Enligt en studie som bygger på gruppintervjuer med ungdomar och unga vuxna samt med vuxna som jobbar med ungdomar, kan ökningen bero på bland annat att tröskeln för att uppleva psykisk ohälsa har sänkts, genom att unga utifrån en känsla av att livet alltid ska vara på topp kan tolka varje negativ känsla som psykisk ohälsa (Hellström och Beckman, 2021). Även andra tänkbara orsaker nämns, såsom ökad valfrihet som gör det svårt att välja väg i livet, samt påverkan av sociala medier vilket kan orsaka stress, bidra till osunda jämförelser och även utsätta användarna för hat och hot.

Det är dock viktigt att inte dra fel slutsatser utifrån rapporterade symptom av psykisk ohälsa.

En annan undersökning inom samma elevgrupp som Folkhälsomyndighetens statistik bygger på visade att besvär, vilka i statistiken kan rapporteras som psykosomatiska symptom och tolkas som psykisk ohälsa, kunde ha många anledningar eller kunde bero på många olika saker (Wickström och Kvist Lindholm, 2019). Dessa besvär berodde för majoriteten av eleverna ofta på vardagliga händelser och kunde vara övergående. Enligt Wickström och Kvist Lindholm bör eleverna själva därför vara med och definiera sina behov för att vi inte ska misstolka datan: "Det är elevernas kunskap om hur de mår som tillsammans med skolans system för att identifiera elevernas behov ska utgöra grunden för insatser och åtgärder". Det har också blivit mer accepterat att ha psykisk ohälsa, vilket gör att ungdomar som intervjuats ställer sig frågan om ökningen i reell psykisk ohälsa verkligen är så stor som rapporterats (Hellström och Beckman, 2021).

Samtidigt som det inte med säkerhet går att slå fast hur utvecklingen av psykisk ohälsa ser ut eller vilka dess orsaker är, finns det goda skäl att som skola ta elevernas välmående på allvar, inte minst med tanke på välmåendets implikationer på lärande. Folkhälsomyndigheten skriver att "Det finns stor potential för insatser inom skolmiljön att inverka positivt på barns och ungas psykiska hälsa" (2022, s. 34). Exempel på insatser som nämns är att jobba med den sociala miljön, samt tid och resurser för skolpersonal att stödja eleverna. Hellström och Beckman (2021) nämner liknande förslag, men även att det behövs förbättrade kunskaper kring psykisk ohälsa för både vuxna och ungdomar. Vuxna behöver träna på att bemöta ungdomar som inte mår bra, och ungdomar behöver lära sig skilja normala känslor från psykisk ohälsa. De behöver också lära sig hur de kan hjälpa kamrater som mår dåligt, samt bli medvetna om var de kan söka hjälp.

Hos Hellström och Beckman framkommer att lärarna inte alltid ser det som sitt uppdrag att stötta eleverna med deras problem, utan de bäst lämpade för detta anses vara elevhälsoteamet. Å andra sidan ses elevhälsoteamet av elever många gånger som otillgängligt, vilket gör det viktigt att involvera lärarna, som träffar eleverna dagligen, för att arbetet med ungas psykiska hälsa ska kunna genomsyra verksamheten i skolan. Hellström och Beckman lyfter därtill risken att unga ser sig själva som ett problem om vi fokuserar på psykisk ohälsa som enbart ett individu-

ellt fenomen istället för att också se på strukturella förklaringar såsom skolsystemets organisation, livsförutsättningar eller den kulturella kontextens inverkan.

Fridagymnasiet Vänersborg är en del av Frida Utbildning AB som driver grund- och förskolor på sju platser, samt gymnasium på två. Bärande tankar inom verksamheten är bland annat att värdesätta personliga relationer, trygghet och ett gott bemötande. Skolan har cirka 225 elever fördelade på samhälls-, ekonomi- och naturvetenskapsprogrammet och under ett antal år har intagningspoängen på flera program ökat. Detta skulle kunna vara ett skäl till att elevgruppens mångfald är relativt liten och att motivationen för att nå goda resultat är hög. Pedagogerna är organiserade i tre arbetslag, samlade kring respektive årskurs. Skolan har inga traditionella klasser, utan är organiserad i programblandade mentorsgrupper, vilka hålls samman under de tre år eleverna går på skolan. I vårt utvecklingsarbete har vi samlat in data om skolmående med syfte att jobba stödjande och hälsofrämjande gentemot eleverna. Utvecklingsarbetet har skett inom FoU-programmet Datadriven skolförbättring som Fridagymnasiet har medverkat i under åren 2020–2023. Detta program har letts av Ifous (Innovation, forskning och utveckling i skola och förskola) och syftet har bland annat varit att utveckla ett arbetssätt där skolutveckling kan ske datadrivet. Det är inom ramen för detta program som denna utvecklingsartikel är skriven.

Redan tidigt i processen fokuserade vi på mentors och arbetslagets möjligheter att stödja sina mentorselever. Ambitionen var att i befintlig, redan existerande, data kunna identifiera mönster och på så vis vägleda mentorerna eller arbetslagen till tidiga insatser för att stötta elever på olika sätt. En utmaning var tillgänglighet till viss data såsom inlämnings- eller frånvarostatistik, vilken var inlåst i administrativa system. En annan utmaning var datans aktualitet då trivselenkäter och hälsosamtal, vilka genomförs årligen, vid analystillfället kunde ligga en bit bakåt i tiden. Behovet identifierades då till att samla in data som kunde ge tidiga signaler kring eventuella stödbehov.

Lösningen blev att genomföra veckovisa korta enkäter fokuserade på elevers upplevda skolmående. Genom ett samarbete med företaget EdAider utvecklades en webbapplikation, Wellbeing, där skolans samtliga elever varje vecka fick besvara åtta frågor (Bilaga 1). För att få en förståelse för resultaten i fortsättningen av artikeln kan det vara bra att känna till följande egenskaper hos datainsamlingen: att adressaten exkluderades

sivt har varit mentorn och att övrig personal endast har kunnat se data på gruppnivå, att både eleven och mentorn har kunnat se elevens aktuella och tidigare svar på varje fråga, men att den grafiska framställningen har skiljt sig åt så att eleverna endast har kunnat se sitt medelvärde som en trendlinje till skillnad från mentorerna som har kunnat se en trendlinje för varje fråga (Bilaga 2). Det är också av intresse att känna till den tänkta fortsättningen av utvecklingsprojektet, nämligen en datainsamling av eventuella signaler från kurslärare till mentor, syftande till att ytterligare stärka mentorns möjligheter att stötta varje mentorselev.

Sammanfattningsvis har utvecklingsprojektet gått ut på att komplettera lågfrekventa informationsflöden (exempelvis utvecklingssamtal en gång per termin)

eller stickprovsliknande undersökningar (till exempel informella samtal med elever i korridoren) med kontinuerligt insamlad data gällande samtliga elever, vilket antas ge mentorn bättre förutsättningar att stötta alla sina mentorselever studiemässigt och i detta kunna ta hänsyn till deras skolmående. Samtidigt har det väckts frågor om den insamlade datans tillförlitlighet: till exempel har vi undrat hur eleverna förstår frågorna, hur väl deras svar kan sammanfatta en veckas upplevelser i ett enda värde och om de svarar ärligt. Även mentorernas upplevelse av datainsamlingen är i detta sammanhang av intresse för att få en så komplett bild som möjligt av möjligheter och utmaningar med att utveckla ett datadrivet utvecklingsarbete för att förbättra elevers skolmående.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

SYFTET MED DENNA studie är att öka kunskapen om insamling av elevers välmåendedata genom att undersöka elevernas och lärarnas upplevelser, förhållningsätt och insikter i en process av veckovis insamling av elevers välmåendedata.

För att nå syftet kommer följande frågeställningar att besvaras:

- ★ Vilka uppfattningar ger elever uttryck för angående datainsamling av deras skolmående?
- ★ Vilka uppfattningar ger lärare uttryck för angående datainsamling av elevers skolmående?

METOD

VALET AV RESPONDENTER och datainsamling i intervjuform gjordes med utgångspunkt i syftet och för att kunna besvara studiens frågeställningar. För att besvara

frågeställningarna har tre fokusgruppsintervjuer genomförts med fyra elever per tillfälle, samt en lärarintervju med två pedagoger.

METODVAL

FORMEN FOKUSGRUPPSINTERVJU VALDES för att komma åt så många perspektiv som möjligt. Tanken med en fokusgruppsintervju är att deltagarna genom sina berättelser väcker liv i andras minnen och erfarenheter och utifrån detta kan samtalet både breddas och fördjupas (Hylander, 1998). En intervjumall (Bilaga 3) arbetades fram till elevintervjuerna.

Lärarintervjun genomfördes som ett semistrukturerat samtal mellan tre lärare. Genom vårt gemensamma samtal försökte jag att uppnå samma fördelar som vid en fokusgruppsintervju, även om antalet deltagare kan ha inverkat negativt på mångfalden av perspektiv.

URVAL

ELEVERNA TILLFRÅGADES OM att delta utifrån att de besvarat frågorna i appen Wellbeing regelbundet, att de skulle vara tillgängliga för intervju vid ett och samma tillfälle, samt att de skulle vara från olika mentorsgrupper för att eventuella skillnader i gruppernas genomförande skulle kunna berika samtalen. Dessutom eftersträvades en spridning i vilka program de gick och att både pojkar och flickor skulle delta. Lärarna som intervjuades har båda varit engagerade

i utvecklingsarbetet med appen och i implementeringen, vilket gjorde att de var väl insatta i projektet. Samtliga intervjuade har lämnat skriftligt medgivande (Bilaga 4) till att delta sedan de blivit informerade om att intervjuerna spelas in, hur deras svar kommer att användas och att de har möjligheten att avbryta sin medverkan utan förklaring, enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer (2017). Ingen av respondenterna har valt att avbryta sin medverkan.

GENOMFÖRANDE

INTERVJUERNA ÄGDE RUM under perioden 3 mars–3 april 2023 och varade ungefär en halvtimme per samtal. Samtalen spelades in och deltagarna fick infor-

mation om datans användning och gav sitt samtycke. Vid den första intervjun deltog elever från både årskurs ett och två, i den andra deltog endast elever från

årskurs ett och i den sista enbart elever från årskurs tre. Intervjumallen till elevintervjuerna (Bilaga 3) användes så sparsamt som möjligt. Istället fick samtalet fortgå och frågornas innehåll avhandlades till viss del utan att frågorna behövde ställas rakt ut. Lärarinter-

vju genomfördes som ett semistrukturerat samtal som tog avstamp i frågan "Vilka möjligheter till stöd kan identifieras utifrån datainsamling om elevers skolmående", och rörde sig vidare kring de aspekter som dök upp i samtalet.

ANALYS

UTIFRÅN DE TRANSKRIBERADE intervjuerna gjordes en innehållsanalys på materialet (Bryman, 2018). Först genomfördes upprepade genomläsningar av transkripten. Parallellt med genomläsningarna sorterades

innehållet. Slutligen jämfördes likheter, olikheter och mönster för att stärka utsagornas placering inom en och samma kategori. Vid sorteringen hölls utsagor från elev- och lärarintervjuer åtskilda.

ETIK

DE ETISKA ÖVERVÄGANDEN som har gjorts har handlat om personlig information, frivillighet, konsekvensfrihet och hantering av data, utifrån Vetenskapsrådets riktlinjer (2017). Ingen av frågorna som ställdes vid elevintervjuerna berörde hur eleverna mätte själva, och det fanns alltid möjlighet att antingen avstå från att säga något, eller svara allmänt utan att röja per-

sonlig information. Använda citat har valts så att det inte ska vara möjligt att identifiera någon av de intervjuade. Samtliga deltagare ställde upp frivilligt och eleverna fick min ärliga försäkran att deras medverkan inte skulle påverka bedömning, betygssättning eller bemötande. Ingen förutom jag som ansvarig har fått ta del av ljudfiler eller transkriptioner från intervjuerna.

METODDISKUSSION

VID ANVÄNDNING AV fokusgruppsintervju som metod finns det vissa rekommenderade praktiker (Hylander, 2001). Deltagarna bör ha någon gemensam erfarenhet att samtala om, vilket är fallet för samtliga intervjuade med datainsamlingen i färskt minne. Grupperna bör inte vara alltför heterogena utan tvärtom homogena i något avseende. De deltagande eleverna är ungefär lika gamla, går studieförberedande program och läser delvis samma kurser, så detta mönster följs. Moderatören ska inte styra alltför mycket utan samtalet ska flyta fritt för att variationen av tankar och åsikter som kommer fram ska vara stort. Här har jag som moderatör försökt att inte vara styrande, något som lyckades

bättre vid de sista intervjuerna än den första.

Antalet fokusgruppsintervjuer rekommenderas inte vara färre än tre, något som följdes gällande elevintervjuerna, och behöver inte nödvändigtvis vara fler om ämnet endast berör en begränsad grupp med liknande bakgrund. Antalet grupper är tillräckligt om så kallad *teoretisk mättnad* uppstår (Bryman, 2018), vilket innebär att det vid ytterligare fokusgruppsintervjuer inte tillkommer några nya perspektiv. Vid den tredje intervjun återkom i stora drag samma tankar som lyfts vid de två första och därmed kan materialet anses ha kommit nära teoretisk mättnad, även om perspektiven skiftade något då den sista gruppen endast innehöll

årskurs tre-elever vilka i kraft av sin ålder och mognad kan förväntas komma med något mer utvecklade resonemang än tidigare grupper.

Hylander skriver att: "Moderatorn får inte ha något maktinflytande över deltagarna" (2001, s. 9), men relationen lärare-elev är allt annat än jämlik. Jag var undervisande och betygssättande lärare åt sex av de tolv intervjuade eleverna, vilket klart bryter mot grundregeln för maktinflytande. Å andra sidan försäkrade jag deltagarna om att jag varken företrädde företaget som utvecklat datainsamlingsverktyget eller hade personligt intresse av att deras tankar skulle gå åt ett speciellt håll, vilket förhoppningsvis har tagit bort pressen på eleverna att säga "snälla" saker. Tanken var också att jag inte skulle ha någon av mina egna mentorselever med i intervjuerna, men på grund av återbud kallade en av de andra eleverna in en reserv som råkade vara min mentorselev. Jag var medveten om situationen och har beaktat situationen vid analysen, genom att särskilt överväga om någon utsaga kan ha påverkats av vår relation, vilket dock inte bedömdes vara aktuellt.

Enligt fokusgruppsintervjuns grundtankar ska deltagarna helst inte känna varandra, men även om eleverna inte är vänner känner de till varandra. I samma intervju deltog dock alltid personer ur flera grupperingar, vilket är så bra det går att få det i denna situation. Risken vid gruppintervjuer är att deltagarna inte vågar säga sin mening, inte får tillräckligt talutrymme

eller inte får utveckla sina synpunkter om samtalet viker av i annan riktning. Gällande den första av dessa potentiella nackdelar tror jag med tanke på den tillåtande stämning som jag upplevde vid samtliga intervjutillfällen att alla deltagare vågade säga sin mening. Angående talutrymme blev det min roll som moderator att bjuda in den som kanske inte yttrat sig i ett ämne, vilket jag gjorde vid ett antal tillfällen. Min upplevelse är också att vi uppehöll oss tillräckligt länge vid varje fråga för att det skulle finnas möjlighet för deltagarna att utveckla de egna tankarna. Dock så innebär valet av fokusgruppsintervju som metod en medveten avvägning mellan uttömmande information och kreativt samtal.

Vid lärarintervjun, eller lärarsamtalet som det kanske mer korrekt borde benämnas, deltog två lärare och jag själv. Vi tillhörde var sitt av skolans tre arbetslag och kunde därmed belysa alla tre årskursers datainsamling. Genom att inte utgå från en intervjuguide utan från en fråga fanns risken att vi missade ett antal perspektiv, men deltagarna var kunniga och hade tänkt mycket kring ämnet vilket visades genom att flera skilda aspekter lyftes under samtalet. Med tanke på det begränsade antalet deltagare är det dock tveksamt om teoretisk mättnad (Bryman, 2018) uppnåddes. Denna möjliga begränsning av antalet perspektiv kan ha påverkat resultatet i mindre innehållsrik riktning.

RESULTAT

UTIFRÅN EN INNEHÅLLSANALYS av materialet gick det att dela upp elevernas utsagor i kategorierna *genomförande, motivation och ärlighet* samt *reflektion*, vilka tillsammans innefattar det eleverna ger uttryck för angående datainsamlingen. Lärarnas uppfattningar representeras

av de två kategorierna *användning av data* respektive *systematik*.

I resultatdelen används begreppet *datainsamling* för att beskriva tillfället då elever fyller i en enkät för sitt skolmående.

VILKA UPPFATTNINGAR GER ELEVER UTTRYCK FÖR ANGÅENDE DATAINSAMLING AV SKOLMÅENDE?

GENOMFÖRANDE

Analysen visar en motsättning mellan skolmående-enkätens enkelhet och snabba genomförande å ena sidan och god kvalitet på den insamlade datan å andra sidan. Det framstår i sammanhanget som mycket viktigt att ta hänsyn till integriteten hos eleverna vid genomförandet. Det finns anledning att misstänka att ett alltför snabbt eller ogenomtänkt genomförande leder till bristfällig data.

Respondenterna uttrycker uppskattning över att vid genomförande av datainsamlingen endast behöva välja ett alternativ av fem och att inga motiveringar behöver skrivas. När mentorn påminner om att det är dags för datainsamling blir det naturligt att delta: "Då kan man lika gärna göra det som att göra nåt annat liksom" (Respondent 1). Frågorna känns förståeliga och upplevs rimliga inom en skolkontext, även om det möjligen går att ana en tvekan hos några elever som verkar tycka att frågorna gränsar till det privata: "Vetskapen om att alla svarar på samma frågor också tar ju bort en del, det gör det mindre privat" (Respondent 11).

Vid analysen framkommer att just integritetsaspekten upplevs som viktig. En uppfattning är att den som tar längre tid på sig kan ge intryck av att må dåligt: "Om alla andra lagt ned och man själv sitter där, då känns det ju lite som att man lämnar ut sig själv"

(Respondent 8). När flertalet är klara blir deltagarna påverkade av de andras beteenden och speciellt möjligheten att de som sitter närmast ser vad de fyller i. Inte alla upplever dock situationen som problematisk. Årskurs tre-eleverna verkar minst bekymrade, även om det är tydligt att inte heller dessa vill visa andra hur de besvarar frågorna. En vanlig uppfattning bland respondenterna är att datainsamlingen inte ska skyndas igenom, utan att genomförandet ska behandlas med det allvar man vill att eleverna ska ta det på. Analysen visar också att tidpunkten för genomförandet inte är av större betydelse. Någon enstaka respondent lyfter att det inledningsvis fanns tekniska problem, men vid intervjutillfället verkar de flesta bortse ifrån det.

MOTIV, ÄRLIGHET OCH TILLFÖRLITLIGHET

Vid analysen framträder att elever ser en viss nytta med att undersöka skolmående för *andra* elevers del, men att många inte ser samma nytta när de ser till sig själva. Uppfattningen är att de flesta elever oftast svarar ärligt. Samtidigt problematiseras elevernas engagemang i datainsamlingen, och vissa väljer möjligen att inte dela med sig av sitt skolmående fullt ut.

Det framkommer i intervjuerna att ett starkt motiv att medverka verkar hänga ihop med den tänkbara

nyttan för andra som inte vill eller vågar prata om sitt mående: “(O)m det är viktigt för någon annan att alla svarar samtidigt så gör jag det gladeligen... så att någon annan kan öppna upp sig och få hjälp den vägen” (Respondent 11). “Det är liksom viktigare ur ett större perspektiv” (Respondent 4) och “(N)är man mår bra finns det kanske inte så stora vinster” (Respondent 2). Det framträder en bild av att datainsamlingen om skolmående ses som ett alternativt sätt att bli sedd, att signalera behov av stöd eller att ropa på hjälp. Dock är bilden tydlig att det primära sättet för en elev att göra sig hörd är att prata med sin mentor till skillnad från att fylla i datainsamlingen. Uppfattningen hos respondenterna verkar vara att de flesta elever har en oproblematis relation till sin mentor, vilket i sin tur leder till synen att antalet elever som har nytta av datainsamlingen i egenskap av kontaktväg inte är så stort. Samtidigt som vikten av datainsamlingen lyfts i synnerhet med tanke på andra, så kan även nytta och intresse för egen del bidra till att elever vill delta: “(D)et är bättre för dig att säga typ sanningen” (Respondent 7), och “(D)et är väl intressant för mig att se lite trender på sikt” (Respondent 11) är typiska kommentarer.

I intervjuerna ger respondenterna uttryck för en generell uppfattning av att oftast eller hela tiden svara ärligt. Trots detta beskrivs flera anledningar till att elever inte alltid svarar helt sanningsenligt. Det upplevs inte alltid viktigt för individen, vissa kan uppleva enkättrötthet, det förekommer eller märks inga åtgärder utifrån enkäten, samt att några frågor upplevs som onödiga att besvara varje vecka. Att enkäten av flera respondenter inte upplevs viktig för dem personligen verkar sänka engagemanget och bidra till slentrian, vilket kan hänga samman med uttryck för att de är trötta på enkäter: “På alla enkäter man gör så är det väldigt lätt att bara *ta medel* (Markera ett medelvärde, författarens anm.) för att man ska genomföra det” (Respondent 9).

Respondenterna menar att en anledning till att ifrågasätta tillförlitligheten i svaren kan vara att många inte uppfattar konsekvenser i form av åtgärder: “Folk känner ju att det inte blir någon förändring från det... [de] tänker väl så att det är ingen idé att fylla i det” (Respondent 5), och “Om ingen reagerar på det jag trycker i så kommer jag tröttna till slut” (Respondent 12). Samtidigt uttrycker respondenterna en förståelse för att de rimligen inte bör känna till åtgärder som riktas mot andra individer. Angående åtgärder så framkommer att en rimlig tidsrymd, innan

någon reaktion kan förväntas från mentorn, är två till tre veckor av dåligt skolmående. Noteras bör att någon enhetlig uppfattning om vad som är “dåligt” inte framkommer, men att en tydlighet kring detta önskas. Ytterligare kommentarer om åtgärder handlar om arbetsbelastning. Respondenterna lyfter detta som ett område där det borde gå att genomföra åtgärder och där de även förväntar sig detta, även om de också ser svårigheter i att exempelvis justera kursplaneringar med kort varsel.

I intervjuerna framträder en bild av onödig upprepning som kan påverka tillförlitligheten. “Det ändras inte från vecka till vecka hur kompisarna är direkt” (Respondent 1), och “(M)an svarar i princip samma sak varje gång” (Respondent 4). Ett annat resonemang om att datans tillförlitlighet kan vara bristfällig är att vissa elever väljer något som skulle kunna tolkas som en strategi för att undvika ett jobbigt samtal: “Man trycker (Väljer svarsalternativ, författarens anm.) man mår bra bara för att man inte vill ha något möte” (Respondent 5), och därför förskönas resultaten en smula.

Respondenterna uttrycker även uppfattningen att elever möjligen avstår från att svara ärligt beroende på hur de mår: “Om jag mår dåligt så kanske inte jag vill berätta det” (Respondent 9). Det uttrycks även funderingar kring att relationen till mentorn spelar roll: “Om man inte vill att ens mentor ska veta (hur man mår, författarens anm.) så kommer man ju inte svara ärligt” (Respondent 10). Samtidigt menar respondenterna att mentorn är en lämplig mottagare av skolmåendedata och att elever skulle kunna bli avvakande till att fylla i enkäten om exempelvis elevhälsan också skulle få tillgång till deras data. Ytterligare en anledning, dock ofrivillig, till att svaren möjligen inte återspeglar måendet är att det finns svårigheter med att skatta sitt mående för en hel vecka med ett enda värde, vilket hos några av respondenterna väcker viss frustration.

SJÄLVREFLEKTION

Intervjuerna visar att datainsamlingstillfället utgör ett bra tillfälle för eleverna att reflektera kring stress, mående och studiestrategier. Detta sker dock inte spontant för de flesta, utan i huvudsak på uppmaning från mentorerna. Analysen visar också att eleverna har en förväntan på att dels bli sedda med anledning av datainsamlingen, och dels att det ska ske åtgärder utifrån insamlad data.

Då respondenterna resonerar om vad som sker med deras tankar i samband med datainsamlingen visar analysen att datainsamlingsstillfället ger, eller rentav tvingar fram, ett tillfälle att själv stanna upp och reflektera över sin egen situation:

“Ibland när man bara lever vardagen och det är lite stressigt så kanske man inte stannar upp och... hur mår jag faktiskt? Här får du frågan. Du får en avsatt tid till att tänka efter hur man mår och lite såhär hur stressigt det är... Och då kan man lägga upp en plan för hur man ska göra för att det ska bli bättre. På det sättet är det ju väldigt bra.” (Respondent 9)

Samtidigt verkar tiden för självreflektion vara begränsad. Flera respondenter uttrycker en misstanke om att det endast är på direkt uppmaning från mentorerna som elever använder sig av möjligheten att tänka över sin egen situation, och i vissa fall kanske inte ens då: “Jag tror att det är väldigt få som faktiskt sätter sig ner och reflekterar över den där kurvan” (Respondent 6).

Respondenterna uttrycker även att få en fråga av sin mentor om hur man mår kan vara viktigt för att

känna sig sedd, även om det inte behöver vara mentorn som eleven vill prata med: “Det kan räcka med att dom skickar ett mejl typ ‘Hur mår du?’ eller ‘Kan du prata?’, ... så att man har chans också att säga att jag vill nog inte prata om det” (Respondent 8).

Sammanfattningsvis framkommer i intervjuerna att de uppfattningar elever ger uttryck för angående datainsamling av skolmående inkluderar att genomförandet till stora delar är oproblematiskt, men att integriteten är viktig för många elever och att datakvaliteten kan bli bristfällig om genomförandet inte tar tillräcklig hänsyn till detta. Elevers uppfattningar kring viljan att svara ärligt rymmer en spännvidd från elever som i princip alltid är ärliga till de som av olika orsaker kanske inte är lika sanningsenliga. Vad det gäller viljan att medverka ger respondenterna en splittad bild, där de som upplever låg motivation för egen del även verkar besvara frågorna mer slentrianmässigt och därmed mindre ärligt. Slutligen finns också uppfattningarna att datainsamlingen kan vara ett sätt att bli sedd och att den kan fungera som utgångspunkt för att reflektera kring sin skolsituation.

VILKA UPPFATTNINGAR GER LÄRARE UTTRYCK FÖR ANGÅENDE DATAINSAMLING AV SKOLMÅENDE?

ANVÄNDNING AV DATA

I lärarintervjun framkommer en uppfattning av att den insamlade datan mestadels används på individnivå. Respondenterna ser det som en stor fördel att få information från samtliga elever, inte bara från de som spontant berättar om sin situation. Genom datainsamlingen finns en naturlig utgångspunkt för samtal, vilket en av respondenterna uttrycker: “Man får ett underlag för att peta lite på en elev och fråga ‘hur är egentligen läget?’, som man kanske inte hade frågat annars” (Respondent 14). Det är på individnivå som nyttan märks tydligast, genom att mentorn kan upptäcka specifika behov som kan leda till samtal och i förlängningen till insatser. Att “kolla läget” framhålls som den främsta insatsen gentemot individer: “Man får nästan se allting som ett startskott till att ta kontakt med eleverna och höra vad det är” (Respondent 13). Ett konkret användningsområde för datan har varit i samband med utvecklingssamtal,

då skolmående lyfts som en av punkterna att ta upp under mötet.

Lärarna uttrycker att data på gruppnivå inte ger lika värdefull information som data på individnivå. Detta antas bero på att den mesta datan på gruppnivå är relativt konstant över tid. Undantag finns dock för datan om arbetsbelastning och motivation mellan vilka det uppfattas finnas ett omvänt samband; när den ena går upp går den andra ned. Detta samband verkar för elever i årskurs två och tre främst gälla för eleverna inom samma program, men för eleverna i årskurs ett, som till stora delar läser samma kurser, finns en likhet även mellan programmen.

SYSTEMATIK

Generellt framstår tolkning av, men även att agera på, välmåendedata som relativt outnyttjat. Respondenterna tycker sig bara ha kommit igång, och skolans sys-

tematik kring verktyget behöver utvecklas: “Det finns ju väldigt många möjligheter som vi inte har riktigt provat än. Vi har inte kommit i närheten av [...] att utnyttja potentialen” (Respondent 13). Den bild som framträder är att respondenterna ser behov av riktlinjer från skolans ledning för användning av verktyget. De förslag som lyfts handlar om kommunikation med elever och regelbunden analys. Gällande det sistnämnda föreslås att det redan i förväg skapas en plan för när arbetslagen ska gå igenom data tillsammans, samt att enskilda mentorer får en liten stund varje vecka åt att titta på sina mentorselevers data. Kommunikationen med eleverna kan också förbättras och förväntningarna hos eleverna kan troligen höjas, exempelvis genom att i förväg ange när arbetslagen kommer att analysera datan, samt presentera exempel på genomförda eller hypotetiska åtgärder, så att eleverna får en bild av vad arbetet med datainsamlingen skulle kunna leda till. Tider avsatta för individuella samtal med mentorselever utifrån välmåendedata kommer upp som förslag, liksom idéer på teman för dessa samtal såsom stu-

dieteknik och stress. Respondenterna har bilden av att motivationen för att genomföra datainsamlingen kommer att öka hos både elever och personal när det tydligare går att se exempel på åtgärder och vilken nytta dessa har fört med sig.

Bland respondenterna knyts förhoppningar till det kommande systemet för att förmedla signaler från kurslärare till mentor, vilket regelbundet ska ge information kring aktuell skolsituation för varje elev. Även här lyfts behovet av systematik för att det ska ge önskad effekt: “Alla måste förstå hur systemet fungerar fullt ut för att det ska gå att använda det på ett bra sätt” (Respondent 14).

Sammanfattningsvis ger lärare uttryck för uppfattningar om datainsamling av skolmående som pekar på att datan ännu inte använts i särskilt hög grad, annat än som utgångspunkt i samtal med individer. Dock finns bilden av att med förbättrad systematik skulle datainsamlingen kunna bli ett mer användbart verktyg för att stötta både individer och grupper.

DISKUSSION

I DENNA AVSLUTANDE del diskuteras resultaten utifrån både elevintervjuer och lärarintervjun. Till sist formuleras några slutsatser kring systemet med da-

tainsamling av skolmående och hur det skulle kunna förbättras.

GENOMFÖRANDE

RESULTATET VISAR ATT genomförandet av enkäten tar kort tid och att det krävs en mycket begränsad arbetsinsats från eleverna för att medverka i datainsamlingen. Detta är bidragande orsaker till att majoriteten av eleverna deltar. Att genomförandet har tagit kort tid har möjligen ställt till det för de elever som velat tänka efter eller helt enkelt tagit längre tid på sig än majoriteten. Resultaten visar att de som tar tid på sig att svara upplever sig betraktade av de andra eleverna som om de har problem med sitt mående. Den insamlade datan kan hos dessa elever ha blivit bristfällig eftersom de känt sig stressade vid enkättillfället. För att minska den effekten kan mentorerna ännu tydligare behöva signalera att det går bra att genomförandet tar tid, även om det också skulle kräva något mer avsatt tid för genomförandet.

Det verkar vanligt att elever inte vill fylla i känsliga uppgifter ifall någon annan skulle kunna se deras svar, vilket väcker frågor kring placering i klassrummet vid enkättillfället, och möjligen även huruvida mobil eller dator används för att svara på frågorna. Vad det gäller tidpunkten för att genomföra datainsamlingen har flera olika alternativ diskuterats och prövats, såsom olika veckodagar och början av, i mitten av eller sist på mentorstiden, men alla alternativ har haft sina problem. Hittills har varje mentor fått variera sig och välja det som upplevts fungera bäst. Det finns inget i resultaten som entydigt pekar ut något tillfälle för datainsamling som bättre än något annat.

För att undvika negativa effekter enligt ovan framstår det som angeläget att skolan hittar sätt att undvika stress och bevara integriteten i svarssituationen. Kanske går det att resonera sig fram till en förändring i elevernas inställning genom att prata öppet om problemen. Det går också att tänka sig alternativa sätt att genomföra datainsamlingen, såsom att svara på frågorna i slutet av en mentorstid där de som är klara får gå medan de som tar ytterligare någon minut på sig kan sitta kvar. Vid ett sådant upplägg finns dock möjligheten att även de som annars hade lagt lite extra tid kan dras iväg av kamrater, så det är troligen inte en lösning som gynnar alla. En annan variant skulle kunna vara att väva ihop datainsamlingen med en annan enskild aktivitet där varje individ gör sitt byte när det passar, även om det kan vara svårt att skapa ett sådant upplägg varje gång. För att förbättra situationen behövs möjligen nya kreativa förslag. Med tanke på den vikt som eleverna lägger vid dessa aspekter känns det angeläget med förändringar för att de negativa effekterna ska kunna undvikas.

RESULTATEN VISAR ATT elevers motiv för att delta i datainsamlingen i första hand är för att hjälpa andra och för att hjälpa gruppen, men därutöver nämner vissa även att de gör det för egen nytta och eget intresse. Det verkar finnas en möjlighet till ökat engagemang om motivet att delta för sin egen skull kan stärkas. En framträdande orsak till att elever inte upplever datainsamlingen som viktig för egen del verkar vara synsättet att det endast är elever som har problem med sitt skolmående som har nytta av datainsamlingen. Utifrån definitionen av psykiskt välbefinnande handlar skolmående om “att kunna balansera positiva och negativa känslor, att känna tillfredsställelse med livet, att ha goda sociala relationer och att utveckla sin inre potential” (Folkhälsomyndigheten, 2022, s. 6). Självreflektion utifrån dessa aspekter borde kunna vara intressant även för de elever som upplever sig må väldigt bra. Kanske en större betoning av nämnda perspektiv hade gjort det mer intressant för elever att fylla i sina skolmåendedata? Dels hade det kunnat bli intressant för eleverna i egen reflektion, dels hade en systematik för samtal mellan mentorer och mentorselever utifrån skolmående kunnat ge incitament för elever att delta vid datainsamlingen. Sådana konstruktiva samtal om till exempel relationer eller att utveckla sina styrkor bör kunna vara intressant för många.

En orsak till bristande engagemang som dyker upp i resultatet handlar om att många elever inte ser några åtgärder utifrån datainsamlingen. Det är en rimlig observation och den kan troligen förklaras dels med att arbetslagen inte jobbat så mycket för att diskutera skolmående på gruppnivå, och dels heller inte funnit särskilt många åtgärder att rikta mot grupper. Mentorerna har snarare främst använt insamlad data i relation till individer, vilket dock av integritetsskäl inte kunnat kommuniceras annat än i allmänna ordalag. Ett rimligt sätt att gå till väga för att göra åtgärder mer synliga kan handla om att dels analysera och agera mer på gruppnivå, dels vara noga med att kommunicera det som faktiskt görs på gruppnivå. Ett förslag till förbättrad systematik kom fram i lärarintervjun och diskuteras nedan under rubriken *datainsamlingens effekter*. De övriga nämnda orsakerna till bristande engagemang, om enkättrötthet och att några frågor ses som onödiga att ställa varje vecka, är troligtvis inbyggda i systemet då det handlar om just regelbunden datainsamling. Möjligen hade vi framöver efter nog-

grant övervägande kunnat göra vissa förändringar gällande dessa aspekter, även om det inte är aktuellt vid tidpunkten för denna utvecklingsartikel.

Det framkom i resultatet att även om de flesta besvarar datainsamlingen ärligt kan det finnas elever som inte vill svara ärligt. En möjlighet som framkom vid fokusgruppsintervjuerna var att det kan vara en strategi för att undvika ett jobbigt samtal. Vare sig orsaken handlar om att en elev mår för dåligt för att orka närma sig ämnet eller om det handlar om att mentorn inte är en person eleven vill prata med, eller något helt annat, så är det viktigt att det på skolan erbjuds alternativa kontaktvägar som elever kan använda. Sådana finns tillgängliga såsom exempelvis samtal med kurator.

Noterbart är att mentorerna som också är lärare på skolan har i sitt uppdrag att jobba med elevernas hela studiesituation inklusive deras psykiska hälsa. Enligt Hellström och Beckman (2021) verkar inte lärarna i deras studie på samma självklara sätt se det som en del av sitt uppdrag, vilket i sådana fall ökar vikten av att elevhälsoteamet är tillgängligt. Kanske är det på vår skola mentorernas helhetsansvar som gör att eleverna generellt anser att mentorerna är lämpliga mottagare av skolmåendedatan. Den tveksamhet eleverna visar gentemot att deras data skulle göras tillgänglig för elevhälsan skulle kunna vara ett tecken på vikten av etablerade relationer, och med det synsättet är mentorn som mottagare det mest trygga valet. Emellertid ökar sannolikheten att alla elever hittar fungerande vuxenkontakter om antalet kontaktvägar är fler. En resurs som på vår skola används redan idag är att även övrig personal, såsom vaktmästare, kökspersonal och lokalvårdare, ser sig som viktiga resurser för att stötta eleverna och kan fungera som vuxna samtalspartners. Den i resultatet sist nämnda orsaken till varför elever möjligen inte svarar ärligt har att göra med att de kanske inte kan. Det finns svårigheter med att skatta sitt mående för en hel vecka med några enkla värden. Då vi exempelvis tänker på frågan: “Hur glad har du känt dig de senaste sju dagarna?” så inser vi att känslan av glädje kan variera avsevärt under tidsperioden. Detta problem, att en skattning av sitt mående under en vecka är svårt, blir omöjligt att undvika utan att helt ändra datainsamlingsmetod. I utvecklingsarbetet har många varianter av frågor, svarsalternativ och svarsintervall prövats. Den slutliga versionen är

en kompromiss på många sätt och det är inte möjligt att redogöra för hela utvecklingsprocessen här. Vi som deltagit i utvecklingsarbetet är medvetna om de avvägningar som har gjorts, och känner att de går att motivera utifrån både användarvänlighet och vetenskaplighet.

Sammantaget finns det osäkerheter i datans tillförlitlighet och det gäller att vara medveten om att det förhåller sig på det sättet. I bästa fall utgör datan

från de oengagerade och de oärliga ett relativt konstant bakgrundsbrus, så att datan från de som fyller i av bästa förmåga trots allt kan gå att följa. En idé för att få en uppfattning om detta är möjligen genom att titta på svarsfrekvensen, som då den är låg kan tänkas innebära att de oengagerade inte alls har svarat. På så vis skulle det kunna vara möjligt att bilda sig en något säkrare uppfattning, även om vi de facto inte har undersökt hur svarsfrekvensen påverkas i sammanhanget.

DATAINSAMLINGENS EFFEKTER

RESULTATEN VISAR ATT datainsamlingen kan ge tänkbara effekter på olika sätt; dels för individer i form av självreflektion eller åtgärder riktade mot individer initierade av mentorn, dels för grupper genom åtgärder utifrån till exempel data om arbetsbelastning.

För en enskild elev blir både enkättillfället och dataöversikten möjligheter att reflektera kring sitt mående och sin situation i skolan. Rent praktiskt så kan dessa två tillfällen sammanfalla då eleven varje gång den fyllt i enkäten påminns om möjligheten att se en grafisk trend och tidigare resultat. Det som framkom vid fokusgruppsintervjuerna var att endast vissa emellanåt valde att klicka sig vidare, och då det skedde var det ofta på uppmaning från sin mentor. Här kan det vara lämpligt att påminna sig skillnaden på datavyn hos elever, som endast kunnat se en grafisk trendlinje för medelvärdet av alla svar, och hos mentorer, som kunnat se grafiska trendlinjer fråga för fråga (se bilaga 2). Den vy som varit tillgänglig för mentorerna underlättar analys och blir intressantare över tid. Om även elever hade haft tillgång till möjligheten att se visuella trender fråga för fråga, hade intresset kunnat höjas genom att de fått större möjligheter att jämföra och dra slutsatser. Vid fortsatt datainsamling av skolmående är implementering av denna funktion för elever en förbättring som hade kunnat göra skillnad.

Det elever förväntar sig av sina mentorer är att dessa reagerar inom några veckor om elevens skolmående märkbart försämras. Här finns en stor samstämmighet med lärarna, som i första hand ser datainsamlingen som en möjlighet att stötta individer. För att mentorerna ska kunna reagera behöver någon slags samstämmighet finnas kring vilka mönster som ska utlösa en reaktion: Hur stor ska försämringen vara för

att kräva en åtgärd? Vilka frågor ska vara vägledande, eller är det medelvärdet mentorerna ska titta på? Flera respondenter bland eleverna uttrycker en önskan om tydlighet kring detta, vilket understryker vikten av att nå en samsyn i kollegiet. De signaler lärarna bestämmer sig för att agera utifrån skulle också kunna kommuniceras till eleverna så att de är medvetna om systemet. Om det finns en transparens kring när åtgärder ska ske så kan elevers förväntningar förhoppningsvis vara i samklang med mentorernas åtgärder. Den hos eleverna förväntade tidshorizonten för en reaktion från sin mentor vid försämrat skolmående var två till tre veckor, medan det från lärarhåll inte angavs någon specifik tidsgräns. Här finns möjligen ett område i behov av förtydligande. Oavsett elevsituation, så verkar mentorerna se en vinst i att med hjälp av individuella skolmåendedata få underlag för att fråga sina mentorselever hur läget är och om de vill prata. Denna passning tillbaka till eleverna bjuder in dem till att vara delaktiga kring sina behov och sitt mående, precis som Wickström och Kvist Lindholm (2019) föreslår, och kan förhoppningsvis leda till att lämpliga och verksamma åtgärder kan sättas in.

De intervjuade eleverna uttrycker en förväntan om att kollegiet som helhet ska agera när datan visar att elevers arbetsbelastning skjuter i höjden. Detta är bland de vanligaste ämnena som lyfts under fokusgruppsintervjuerna. Hög stressnivå är ett återkommande klagomål bland elever på skolan och sannolikt finns det flera faktorer som ligger bakom detta. Stress på grund av skolprestationer toppar enligt Folkhälsomyndigheten (2023) listan över orsaker till skolungdomars stress vilket visar att det inte är enbart på vår skola liknande problematik förekommer. Det hos re-

spondenterna tydliga önskemålet om åtgärder för att minska arbetsbelastningen kan ses som en uppmaning till vår skola att se över organisation och samordning av studierna för att kunna verka hälsofrämjande på detta område.

Från lärarnas sida verkar skiftningar i skolmåendedata på gruppnivå tydligast märkas inom områdena arbetsbelastning och motivation. Datan för dessa områden inom respektive program verkar uppvisa motsatta trender, det vill säga när arbetsbelastningen på till exempel naturprogrammet stiger så ser motivationen ut att sjunka och vice versa. De åtgärder som genomförs för att möta detta bör därmed, åtminstone i årskurs två och tre, ske programvis och inte i mentorsgrupper då de sistnämnda är programblandade. För årskurs ett finns en större överensstämmelse mellan programmen då de till viss del läser samma kurser, så där borde åtgärder lika gärna kunna genomföras i mentorsgrupper. Samtal om arbetsbelastningen och åtgärder för att hantera denna behöver ingå i ett system för att kontinuerligt se över elevernas arbetsbörda. Exakt hur ett sådant system bör utformas kan skolmåendedata inte hjälpa oss med; det är dock tydligt att behovet av systemet finns.

För att hitta ytterligare verksamma åtgärder på gruppnivå skulle det vara möjligt att inte bara ta avstamp i insamlad data, utan också se på rön från tidigare forskning. Orsaker till psykisk ohälsa, exempelvis de som lyfts av Hellström och Beckman (2021), kan ge uppslag till åtgärder som hade kunnat vara lämpliga att genomföra på gruppnivå. En sak som nämns är påverkan från sociala medier och hur det knuffar ungdomar i riktning mot exempelvis stress eller osunda jämförelser. Även om sociala mediers effekt redan idag lyfts i olika sammanhang hade ett större arbete kring detta kunnat leda till att deltagande elever kunnat både öka sin medvetenhet om hur detta inverkar på deras mående och kunnat göra konkreta förändringar kring hur de hanterar detta. En åtgärd som efterfrågas av respondenterna hos Hellström och Beckman är förbättrad kunskap hos ungdomar hur de

kan skilja normala känslor från psykisk ohälsa, hur de kan hjälpa kamrater som mår dåligt och vart de kan vända sig för att få hjälp. Att skapa mentorstider med dessa teman hade kunnat främja ungdomars förmåga att hantera sitt mående. En fördel med en åtgärd som riktar sig till alla är att det då finns möjlighet att peka på kontextuella faktorer som kan bidra till psykisk ohälsa såsom det samtalsklimat de erfar eller andra faktorer utanför elevernas kontroll. Ett sådant fokus kan motverka att unga ser sig själva som ett problem vilket Hellström och Beckman lyfter som en risk om den psykiska ohälsan endast pratas om som ett individuellt fenomen. Enligt Folkhälsomyndigheten (2022) finns det goda möjligheter att inverka positivt på barns och ungas psykiska hälsa, exempelvis genom att jobba med den sociala miljön. Detta är något vår skola redan lägger stor vikt vid, men vi behöver fortsatt betona dessa insatser för att därmed kunna främja elevernas psykiska hälsa.

Enligt resultatet verkar lärarnas uppfattning vara att skolmåendedata främst kommit till användning på individuell nivå. Den största nyttan uppges vara att ge underlag till individuella samtal med mentorseleverna, vilket diskuterats tidigare. Dessa samtal skulle antingen kunna bokas vid behov eller ännu hellre redan från början vara planerade att ta sin utgångspunkt i skolmåendedata, vilket hade kunnat fungera motivationshöjande för både elever och lärare genom att ta insamlad data på allvar. Resultatet visar också att lärarna inte anser sig ha utforskat alla möjligheter med datainsamling av skolmående ännu. Även om arbetslagen har gjort liknande saker så har det inte funnits enighet om hur kommunikation med eleverna, tolkning av data eller åtgärder ska ske. De intervjuade lärarna efterlyser styrning från skolledningen så att de olika arbetslagen jobbar på liknande sätt. Läsåret 2022/23 har använts till att utveckla kännedom om verktyg och arbetssätt, men under kommande läsår ser de fram emot en större enighet i hur hela processen med skolmåendedata ska se ut.

SLUTSATSER

UTIFRÅN DEN STORSKALIGA insamling och användning av skolmåendedata som skett hittills verkar det vara för tidigt för att göra en slutgiltig utvärdering av systemet och vilka vinster som kan uppnås genom dess användning. De uppfattningar som har redovisats i denna studie pekar på ett antal fördelar, liksom delar som hade kunnat utvecklas för att göra systemet mer användbart. Om vi ska nå så långt som möjligt i vår ambition att använda skolmåendedata för att förbättra mentornas möjligheter att stötta sina mentorselever hade följande lista kunnat vara en utgångspunkt:

- ★ Höja kvaliteten på insamlad data genom att signalera att det är viktigt och får ta tid. Jobba med integriteten så att inte någon avstår från att svara ärligt på grund av omgivande elevers agerande.
- ★ Planera in samtal mellan mentor och mentorselever där skolmående kan finnas med som en del. Skolmåendet kan också vara en del av utvecklingssamtalen.
- ★ Planera in programvisa träffar för årskurs två och tre för att titta på data om arbetsbelastning och motivation och resonera om eventuella åtgärder. För årskurs ett kan det gå lika bra att ha motsvarande träffar i andra grupperingar.
- ★ Planera in när och hur mentorerna och arbetslagen ska analysera skolmående. Här behövs förtydligande av vad som ska analyseras och kriterier för när mentorerna behöver agera.
- ★ Utifrån regelbunden analys av individuellt skolmående kan mentorn behöva kontakta elever för att kolla läget; hellre en gång för mycket än en gång för lite.
- ★ Dataöversikten för elever i datainsamlingsverktyget kan förbättras genom att ge elever tillgång till visuella trender för respektive fråga.
- ★ Implementera ett system för signaler från kurslärare till mentorer för att öka mentornas möjligheter att stötta sina mentorselever.

Här kan det vara lämpligt att ytterligare motivera den sista punkten ovan; det planerade systemet för att ge mentorn kontinuerlig information om elevernas studieresultat. För en mentor räcker det inte att få en bild av en elevs skolmående, utan för att kunna bilda sig en korrekt förståelse av studiesituationen behövs också information om hur studierna går. På vår skola finns det redan ett formellt system för detta i form av elevkonferenser en gång per termin, men för att kunna få en uppdaterad bild av hur studierna går vid andra tillfällen behöver mentorn efterfråga information från kurslärarna. Återkopplingen från dessa kan av olika orsaker dröja, och innan den kommer är det elevens bild av läget som mentorn har tillgång till – en bild som ibland inte överensstämmer med lärarnas. Det är utifrån denna situation som vi hoppas att nämnda system på vår skola hade fyllt en funktion som ytterligare hade stärkt mentornas möjligheter att utan dröjsmål stötta sina mentorselever. Det finns möjlighet att tänka in även detta i systematiken kring hur vi handskas med skolmående. Utmaningen blir att göra systemet lättanvänt och effektivt, så att det ger nytta utan att orsaka merjobb för oss som ska använda det.

Det tar alltid tid och energi när ett nytt arbets sätt ska introduceras. Vi är stolta över att ha fått med samtliga mentorer och samtliga elever i systemet med att samla in skolmåendedata. Om vi hade kunnat göra om implementeringen så hade vi troligen lagt ett större fokus på att få alla användare att se vinster med systemet från början. I backspegeln kan vi se att

analysen bland mentorerna inledningsvis fokuserade på att hitta mönster hos grupper, medan vi nu kan konstatera att det hittills största upplevda värdet för mentorerna har skapats genom tillgången till individuella data. För elevernas del så verkar en relativt liten del av dessa se ett värde i datainsamlingen, så på den punkten har skolan ett jobb att göra om detta verk-

tyg ska kunna bli mer värdefullt. Förhoppningsvis kan framtida justeringar bidra till att öka användbarheten och motivationen hos både mentorer och elever. I slutändan vill vi alla åstadkomma samma sak: att skolan ska kunna bidra till att elever både lär sig mer och mår bättre.

REFERENSLISTA

- ★ Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Tredje upplagan). Liber.
- ★ Dalman, C., Bremberg, S., Åhlén, J., Ohlis, A., Agardh, E., Wicks, S. & Lundin, A. (2021). Forte. *Psykiskt välbefinnande, psykiska besvär och psykiatriska tillstånd hos barn och unga – begrepp, mätmetoder och förekomst*. <https://forte.se/app/uploads/2021/12/kunskapso-versikt-begrepp-och-ma-tmetoder-barn-och-unga.pdf>
- ★ Folkhälsomyndigheten. (2022). *Hur hänger olika skolfaktorer samman med ungdomars hälsa och välbefinnande i Sverige? Analyser på data från Skolbarns hälsovanor*. Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/0f6b6441f9a346c5ba3711923780cbda/hur-hanger-olika-skolfaktorer-samman-ungdomars-halsa-valbefinnande-sverige.pdf>
- ★ Folkhälsomyndigheten. (2023). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2021/22. Nationella resultat*. Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/48b881b57779498595394ca05525d5d8/skolbarns-halsovanor-sverige-2021-2022-nationella-resultat.pdf>
- ★ Hellström, Lisa. Beckman, Linda. (2021). *Det är lite mer såhär mainstream att ha psykisk ohälsa. Samtal om ungas behov och livsfärdigheter*. Malmö universitet: Institutionen för skolutveckling och ledarskap (SOL). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1543512/FULLTEXT01.pdf>
- ★ Hylander, Ingrid. (2001). FOG-rapport nr 42. *Fokusgrupper som kvalitativ datainsamlingsmetod*. (Reviderad utgåva). Linköping: Linköping University Electronic Press. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:254017/FULLTEXT01.pdf>
- ★ Partanen, Petri. (2019). *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*. Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/forskning-for-skolan/2019/halsa-for-larande--larande-for-halsa>
- ★ Skolverket (2022). Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>
- ★ Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet. <https://codex.vr.se>
- ★ Wickström, Anette. Kvist Lindholm, Sofia. (2019). Tidskriften Elevhälsa 2019-1. *Nyanserad förståelse av ungas psykiska ohälsa*. Hämtad 2023-04-12. <https://www.tidskriftenelevhalsa.se/1-2019/nyanserad-forstaelse-av-ungas-psykiska-ohalsa>

APPENDIX

BILAGA 1: DATAINSAMLING SKOLMÅENDE

DE ÅTTA FRÅGORNA under respektive rubrik i datainsamlingsverktyget EdAider Wellbeing listas nedan. Varje fråga har fem svarsalternativ: Inte alls, Lite, Mellan, Mycket, Våldigt mycket.

Välmående

Hur glad har du känt dig de senaste 7 dagarna?

Motivation

Hur ofta har du känt dig motiverad i skolan de senaste 7 dagarna?

Socialt (lärare)

Jag upplever att mina lärare har varit stödjande de senaste 7 dagarna.

Socialt (student)

Jag upplever att mina klasskamrater har varit stödjande de senaste 7 dagarna.

Prestation

Jag är nöjd med min insats i skolan de senaste 7 dagarna.

Arbetsbelastning

Jag har upplevt en hög arbetsbelastning och stress de senaste 7 dagarna.

Nedstämdhet

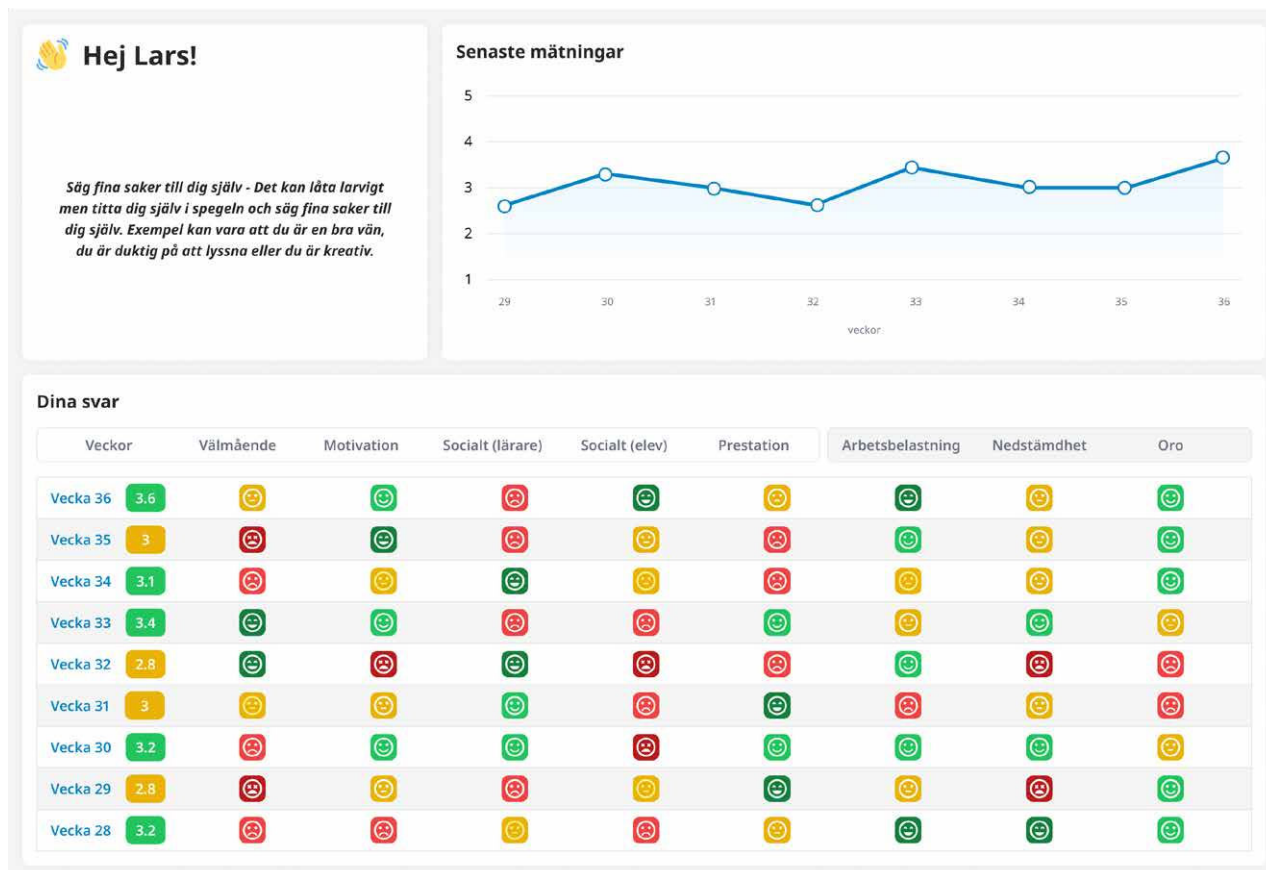
Hur ofta har du mått dåligt de senaste 7 dagarna?

Oro

Hur ofta har du upplevt oro de senaste 7 dagarna?

BILAGA 2: GRAFISK REPRESENTATION AV SKOLMÅENDEDATA

DESSA GRAFISKA REPRESENTATIONER gällde under vårterminen 2023, då elev- och lärarintervjuerna genomfördes. Data och användare är fingerade.

Figur 1. Elevens vy över sitt mående. Ovan till höger syns en trendlinje för frågornas medelvärde.

Figur 2. Mentorns vy över skolmående för en grupp. Trendlinjer kan visas fråga för fråga.

ÖPPNINGSPRÅGOR

- ★ Vi undersöker något vi kallar "skolmående".
Vad är skolmående, enligt dig?
- ★ Hur går det till när ni besvarar frågorna?

NYCKELFRÅGOR

- ★ Hur hade du önskat att det gick till när du besvarar frågorna?
- ★ Är någon av frågorna otydlig eller kan misstolkas?
- ★ Är någon av frågorna alltför privat?
- ★ Hur viktigt är det att känna förtroende för mentorn, som är den som kan se dina svar?
- ★ Hur känner du inför att dela med dig av den här datan?
- ★ Hur lätt är det att besvara frågorna (välja rätt alternativ?)
- ★ Är ni ärliga när ni svarar?
- ★ Var går gränsen för när du kan vara ärlig?
- ★ Vad förväntar du dig ska hända när du svarar på ett visst sätt?
- ★ Att få dessa frågor – gör det något med hur du tänker?
- ★ Hur viktig upplever du att datainsamlingen är?
- ★ Har din attityd till detta förändrats sedan ni började svara tills nu?
- ★ Hur tänker ni framåt kring användning av ?
- ★ Pratar ni elever om detta med varandra eller är det väldigt privat?
- ★ Har du sett några förändringar hos dig / din mentor / skolan?
- ★ Har du märkt någon åtgärd som har skett utifrån data i Wellbeing-appen?
- ★ Just nu är det bara din mentor som kan se dina svar. Hade det varit bra om även elevhälsan hade kunnat se individuella svar?
- ★ Något annat du vill lägga till?

BILAGA 4: SAMTYCKESBLANKETT ELEVER

(Samtyckesblankett för lärare är snarlik och har därför utelämnats.)

Informationsbrev till elever angående undersökning om EdAider Wellbeing på Fridagymnasiet Vänersborg

Fridagymnasiet Vänersborg har under åren 2020-2023 varit delaktigt i FoU-programmet Datadriven skolförbättring (DDS) inom ramen för Ifous (Innovation, forskning och utveckling i skola och förskola). Syftet har bland annat varit att lära sig ett arbetssätt där skolutveckling kan ske datadrivet. Det vi har fokuserat på har handlat om välmående kopplat till skolan, utifrån att många elever uttryckt att de känt sig pressade och stressade. Nu mot slutet av projektet har vi i samarbete med utbildningsföretaget EdAider utvecklat och börjat använda en app för datainsamling om välmående i skolan, det vi har valt att kalla skolmående. Inom ramen för detta FoU-program har jag uppdraget att skriva en utvecklingsartikel för att ytterligare belysa det vi ägnat oss åt. En frågeställning jag fokuserar på är vilka uppfattningar som elever ger uttryck för angående datainsamling av skolmående.

För att få reda på elevers uppfattningar av datainsamling genomförs fokusgruppsintervjuer med tre-fyra elever i taget, vid några tillfällen. Jag kommer att göra ljudupptagningar vid intervjutillfällena och intervjuerna kommer att transkriberas för att användas vid en innehållsanalys av de uttryckta uppfattningarna. Inga namn på elever kommer att sparas och vid transkribering sker pseudonymisering. Vissa citat kommer att användas, men på ett sådant sätt att det inte går att spåra källan.

All datainsamling sker i enlighet med de forskningsetiska regler som finns för samhällsvetenskaplig forskning, vilket innebär att det insamlade materialet kommer att behandlas och förvaras så att inte obehöriga kan ta del av det. Självklart är deltagandet frivilligt och går att avbryta när som helst, utan att skäl anges. För att genomföra min undersökning på ett forskningsetiskt sätt behöver jag ditt skriftliga samtycke. Du är alltid varmt välkommen att kontakta mig för mer information.

Med vänliga hälsningar

Rickard Janveden
rija0730@fridautbildning.se

Samtycke till att delta i fokusgruppsintervju angående EdAider Wellbeing

- Jag har läst och förstått information kring hur min data behandlas. Jag har fått möjlighet att ställa frågor och har fått dem besvarade.
- Jag samtycker till att mina personuppgifter behandlas på det sätt som beskrivs ovan.

Plats och datum

Underskrift och ev namnförtydligande

SKOLPORTEN